

تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی بر مهارت‌های حرفه‌ای دبیران آموزش و پرورش Impact of action research courses on professional skills of high school teachers

دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۱۰/۲؛ دریافت نسخه نهایی: ۸۹/۲/۳؛ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۹/۱

N. Hasanmoradi (P.h.D.)
Email: n_hmoradi@Iau-Tnb.ac.ir

دکتر نرگس حسن مرادی^۱

Abstract: The present study examined the effects of Action Research courses on professional skills of teachers in academic year 1386 – 1387 in Tehran. A randomly selected sample of 244 teachers participated in action research courses during 1383-86. Data were collected using a researcher- made questionnaire based on a five-point Likert scale. Results showed that the effects of action research courses were significant on educational skills ($M=85/4$) and instructional skills ($M=84/6$). Significant difference was found between teachers with 10-20 years experience and others. Finally teachers with basic sciences background found the courses more effective compared to other participants.

چکیده: تحقیق حاضر به منظور بررسی اثرات شرکت در دوره اقدام پژوهی بر افزایش مهارت‌های حرفه‌ای دبیران منطقه یک شهر تهران در سال تحصیلی ۸۷-۸۶ صورت گرفته است. به همین منظور نظرات ۲۲۴ نفر از معلمان و دبیران شرکت کننده در دوره اقدام پژوهی طی سال‌های ۸۶-۸۳ شاغل در مدارس منطقه یک آموزش و پرورش شهر تهران از طریق پرسشنامه محقق ساخته به صورت اتفاقی، جمع آوری و تجزیه و تحلیل گردید. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفا کرونباخ برابر ۸۷٪ بدست آمده است. روش پژوهش حاضر توصیفی- کاربردی است و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (محاسبه میانگین، انحراف معیار، درصدها و نسبت‌ها) و آمار استنباطی (آزمون t تک گروهی، تحلیل واریانس و آزمون تعقیبی شفه) استفاده شده است. مهم‌ترین یافته پژوهش حاضر نشان می‌دهد که اثرات دوره بر افزایش مهارت‌های پرورشی (با میانگین ۸۵/۴) و مهارت‌های آموزشی (میانگین ۸۴/۶) بسیار مؤثر بوده است و بیشترین تأثیر آموزشی و پرورشی را در بین معلمان با سابقه کاری بین ده تا بیست سال دارد. همچنین معلمان که در رشته تحصیلی علوم پایه تحصیل کرده‌اند، اثربخشی دوره‌ها را نسبت به معلمان سایر رشته‌های تحصیلی (علوم انسانی، فنی و مهندسی و سایر رشته‌ها) بیشتر ارزیابی نموده‌اند.

Key words: Action research, teacher education, educational evaluation.

کلید واژه‌ها: اقدام پژوهی، آموزش معلمان، ارزیابی آموزش

^۱ . عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

مقدمه

رسالت نهادهای آموزشی و تربیتی به عنوان اصلی‌ترین و بنیادی‌ترین نهاد انسان‌ساز و اندیشه آفرین سنگین‌تر و پیچیده‌تر از گذشته مطرح است. این در حالی است که نهادهای تربیتی ضمن وجود مسائل دیرینه، در دنیای متحول با مشکلات تازه‌ای روبرو هستند.

معلم‌ان به عنوان رکن اصلی آموزش و پرورش در انجام وظایف و مسئولیت‌های حرفه‌ای خود همواره با چالش‌ها و مشکلات پیچیده و بدیعی روبرو هستند که آنان را ناگزیر به انجام مطالعات مستمر و افزایش بینش و توانایی‌های حرفه‌ای خود می‌نماید تا با برخورداری از روحیه علمی و توانایی موشکافی و دقت در شناخت مسائل و مشکلات، قادر به حل و رفع تعارضات و نابسامانی‌های کلاس و مدرسه گردند. همچنانکه «مک نیف» معتقد است منظور از تربیت یک معلم خوب یا هر کارگزاری این نیست که به عنوان یک تکنسین، حرفه‌ای را یاد بگیرد و به طور مکانیکی آن را در همه شرایط به یک شکل مورد استفاده قرار دهد. بلکه هدف آن است که فرد از معلومات، دانش و آگاهی خود و منابع در دسترس برای حل مشکلات و مسائلی که مسئولیت آن را بر عهده دارد استفاده نماید (مک نیف و وایت هد، ۲۰۰۳، ص ۲۰).

برخورداری معلم‌ان از بینش علمی و توانایی شناخت و حل مشکلات موجود در کلاس‌های درس و در نهایت تحقق اهداف آموزشی با بهره‌گیری از بینش، دانش و مهارت پژوهشگری راهگشای بسیاری از معضلات روزمره کلاس‌های درس و مدرسه است.

علیرغم اینکه پژوهش‌های متعدد و متنوعی به منظور شناسایی و تحلیل مسائل تعلیم و تربیت صورت گرفته است، لیکن بخش مهمی از این مشکلات عملاً لاینحل باقی مانده و موجب ناکارآمدی فعالیت‌های آموزشی و پرورشی می‌شود. شاید یکی از دلایل این امر آن است که پژوهش‌های صورت گرفته ارتباط منطقی و تعاملی با محیط واقعی یاددهی – یادگیری یعنی کلاس درس و دانش آموز نداشته است. معلم و دانش آموز به عنوان دو عنصر اصلی فعالیت‌های آموزشی دخالت چندانی در انجام این پژوهش‌ها نداشته‌اند.

بر همین اساس صاحب‌نظران به منظور رفع نابسامانی‌ها، بهبود عملکردهای آموزشی و پرورشی معلم‌ان و افزایش توان پاسخگویی معلم و مدیر در مدارس رویکرد «معلم پژوهنده» را مطرح نموده‌اند.

در این رویکرد معلم به طور مستقیم و نقادانه با تحلیل و تفکر خود و با همیاری و مشارکت سایر همکاران وارد حیطه پژوهش شده و به شناسایی و ریشه‌یابی مشکل می‌پردازد و با ارائه راهکارهای عملی و قابل اجرا سعی در حل مشکل و نابسامانی‌های کاری خود دارد. این روند پس از ارزیابی‌های مکرر همچنان تا دستیابی به نتیجه مطلوب ادامه می‌یابد. در این مسیر معلم ضمن کسب دانش و تجربه تازه به رشد و بالندگی حرفه‌ای دست می‌یابد.

بسیاری از نهادهای آموزش و پرورش به منظور تقویت روحیه علمی و توانایی‌های پژوهشی معلمان خود اقدام به برگزاری دوره‌های آموزش «اقدام پژوهی» نموده‌اند. دوره‌های مذکور به دست‌اندرکاران و به ویژه معلمان کمک می‌نماید تا ضمن توصیف دقیق وضع موجود، مجموعه اقدامات و راه‌حل‌های مناسب جهت حل و رفع کمبودها و یا بهبود عملکردها را به کار برده و آن را به صورت یک مجموعه مستند و تجربه موفق و هدفدار در اختیار سایر همکاران خود قرار دهد. «اقدام پژوهی» فرصت دانش‌آفرینی را در سطحی فراگیر فراهم می‌نماید تا هر معلم برای ارتقاء سطح عملکرد شغلی - حرفه‌ای خود طرحی را در ذهن دنبال و در مسیر بهبود و پیشرفت فرآیندهای کاری آن را سامان دهد. تحقق این اندیشه و پیگیری برنامه‌های فوق موجب بهبود عملکرد و توسعه ظرفیت‌های آموزشی و پرورشی هزاران معلم خواهد شد.

از این رو بررسی اثرات و پیامدهای دوره‌های «اقدام پژوهی» از دیدگاه معلمان شرکت‌کننده در این دوره‌ها، به عنوان یک ضرورت پژوهشی به شمار می‌آید تا نشان دهد این دوره چه اثراتی در عملکرد آموزشی و پرورشی معلمان داشته است.

مسئله تحقیق

معلم اصلی‌ترین عامل موفقیت نظام‌های آموزشی و ارتقاء کیفیت تعلیم و تربیت است. او است که می‌تواند نواقص و کاستی‌ها را با چیرگی و قابلیت‌های حرفه‌ای خود جبران نموده و فرصت‌های یادگیری و رشد شخصی دانش‌آموزان را خلق نماید. لذا تلاش جهت ارتقاء سطح دانش، بینش و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان کشور و مجهز نمودن آنان به بینش علمی و پژوهشگری نه تنها موجب حل و فصل مسائل و مشکلات فراگیران و تحقق اهداف آموزشی می‌گردد، بلکه با ارتقاء فرهنگ پژوهشگری در محیط کار و به ویژه کلاس درس، دانش‌آموزان را نیز با روند برخورد با مسئله و روش‌های صحیح حل مسائل پیرامونشان آشنا می‌سازد.

«استیگر و هیبرت» معتقدند ناکارآمدی روش‌های سنتی پژوهش در پاسخگویی به نیاز معلمان، جهت بهبود آموزش و تدریس موجب شده تا محققان به دنبال راه چاره باشند که چگونه معلمان می‌توانند در مواجهه با مشکلات دانش‌آموزان و در موقعیت واقعی کلاس درس دست به اقدام بزنند و روند آموزشی و تربیتی کلاس را بهبود بخشند. لذا کشورهای مختلف من جمله ژاپن فرصت‌های مناسبی برای دانش‌آفرینی معلمان پیش‌بینی کرده تا ضمن ارتقاء دانش و شایستگی‌های معلمان، گروه‌های پژوهشی در کلاس‌های درس همه مدارس راه‌اندازی و فعال شوند. از این رو فرآیند طراحی و نقد درس‌ها در فرآیند پژوهشی بخش جدایی‌ناپذیر فعالیت حرفه‌ای معلمان است (استیگر و هیبرت، ۱۳۸۳، ص ۲۵).

بررسی تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی...

در استرالیا نیز به بسیاری از دانشگاه‌ها جهت تدریس در رشته‌های تربیت معلم واحدهای تحقیق عملی را به عنوان دروسی که پاسخگوی نیازهای این حرفه است به طور جدی تدریس می‌نمایند (گراندی و کمیس، ۱۹۸۱، ص ۹۰).

نظام آموزش و پرورش کشور چندی است با عنایت ویژه به نقش و اهمیت پژوهش در بهبود روند فعالیت‌های آموزشی در کلاس‌های درس و مدارس و در نتیجه کارآمدی و اثربخشی این سیستم گسترده پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش را در پژوهشکده تعلیم و تربیت به عنوان نهاد اصلی با همکاری سازمان‌های آموزش و پرورش استان‌ها موظف به برگزاری دوره‌های آموزش «اقدام پژوهی» به عنوان دوره آموزش ضمن خدمت در قالب طرح «معلم پژوهنده» نموده تا از این طریق فرهنگ پژوهش و تحقیق را در سطح مدرسه و کلاس گسترش دهد.

این دوره شامل ۳ واحد عملی (۲۰ ساعت) و نظری (۳۱ ساعت) است و برای کلیه معلمان و کارکنان آموزشی و اداری که دارای مدرک حداقل دیپلم هستند ارائه می‌شود. هدف این دوره بهبود فرآیند انجام کار و ترغیب کارکنان به حل مسائل شناخته شده در زمینه‌های آموزشی و پرورشی است.

اطلاعات به دست آمده از بخش کارشناسی تحقیقات وزارت آموزش و پرورش نشان می‌دهد که در فاصله سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۶ بیش از سی و هفت هزار نفر از معلمان و کارکنان مشاغل در اداره کل آموزش و پرورش استان تهران در این دوره‌ها شرکت کرده‌اند. جدول زیر مشخصات مربوط به سابقه کار و مدرک تحصیلی این گروه از معلمان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. مشخصات شرکت کنندگان در دوره اقدام پژوهی طی سال‌های ۸۶-۷۹

درصد	تعداد	مدرک تحصیلی	درصد	تعداد	سابقه کار (سال)
۲۰	۷۳۷۰	تا دیپلم	۸	۲۷۵۸	کمتر از ۵
			۱۸	۶۶۵۱	۶-۱۰
۲۶	۹۷۱۱	فوق دیپلم	۳۰	۱۱۱۴۰	۱۱-۱۵
			۲۴	۹۰۹۰	۱۶-۲۰
۵۰	۱۸۵۵۶	لیسانس	۱۳	۴۹۲۳	۲۱-۲۵
			۷	۲۷۱۸	بیش از ۲۵
۴	۱۶۴۳	فوق لیسانس			
۱۰۰	۳۷۲۸۰	جمع	۱۰۰	۳۷۲۸۰	جمع

بدیهی است صرف برگزاری دوره‌های مذکور نمی‌تواند تضمین کننده تحقق اهداف پیش‌بینی شده به شمار آید. لذا ارزیابی اثرات شرکت در این دوره‌ها ضروری به نظر می‌رسد. بر همین اساس طرح پژوهشی حاضر تعریف و به مرحله اجرا در آمده است.

سابقه موضوع

بدون تردید وظیفه تعلیم و تربیت و تحقق اهداف چند وجهی و بلندمدت آن از جمله پیچیده‌ترین وظایف و خدمات علمی به شمار می‌آید. معلمان نه تنها با دشواری تدریس و آموزش مفاهیم علمی به کودکان و نوجوانان روبرو هستند، بلکه علاوه بر آن با فراگیری که هر یک از دانش پایه، سبک‌های یادگیری، نگرش‌ها و باورهای گوناگون و انگیزه‌های متفاوتی برخوردارند، در ارتباطند. بنابراین درک این پیچیدگی‌ها و انتخاب راهکارهایی اثربخش برای تحقق اهداف آموزشی همزمان نیازمند برخورداری از مهارت‌های چندگانه و به ویژه توانایی و شناخت و درک عوامل مؤثر بر فرآیند یاددهی - یادگیری و توانایی درک و تحلیل اثرات متداخل و تعاملی این عوامل بر یکدیگر می‌باشد.

«اوهر» معتقد است تربیت و آماده‌سازی معلمان برای رویارویی با موقعیت‌های پیچیده و اغلب منحصر به فرد تعلیمی و تربیتی صرفاً با آموزش مجموعه‌ای از دانش‌های نظری به آنان امکان‌پذیر نمی‌باشد. اغلب صاحب نظران بر این باورند که در طراحی و برنامه‌ریزی دوره‌های آموزش معلمان تلفیق دانش کاربردی با بلوغ عاطفی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است و تأکید بر دانش نظری در این زمینه بی‌اهمیت است (اوهر، ۱۹۸۹، ص ۲۳).

«رژ» نیز کلاس‌های درس را زمینه مناسبی برای آزمودن نظریه‌های آموزشی می‌داند که در آن محیط آموزگاران باید در پژوهش‌های آموزشی پیش‌تاز باشند. او معتقد است تا زمانی که معلمان خود را درگیر پژوهش‌های مرتبط با کار خود نکنند، هرگز یافته‌های آن را مورد استفاده قرار نخواهند داد (رژ، ۲۰۰۲، ص ۴۵).

پژوهش در حرفه معلمی عامل ترکیب حوزه‌های متعامل دانش تدریس در رویارویی با مشکلات موجود در کلاس درس است و با بهره‌گیری از پژوهش، مسائل و مشکلات دانش‌آموزان در جهت تحقق اهداف آموزشی بررسی و برای رفع آن‌ها چاره‌جویی می‌شود.

در سال‌های اخیر ماهیت و اهداف پژوهش‌های آموزشی مورد بررسی دقیق انتقادی قرار گرفته است همان‌گونه که «کاستل» بیان می‌کند که تحقیقات آموزشی اعتبار خود را از دست داده‌اند زیرا متهم به بی‌توجهی در پاسخگویی به سؤالات اساسی نظام آموزشی هستند (کاندیف شولمن، ۱۹۹۸).

بررسی تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی...

«کاترین اسنو» نیز برای بکارگیری از یافته‌های پژوهشی توسط معلمان قائل به تحول در روابط کنونی است. به این دلیل که در حال حاضر پژوهشگران یافته‌هایی را تولید و ارائه می‌کنند که راهکارهای عملی مناسبی را ارائه نمی‌کند و بالعکس نگرانی دیگری وجود دارد که معلمان دشواری و مشکلات کاری خود را به درستی به پژوهشگران منتقل نکرده‌اند. لذا فعالیت‌های پژوهشی بر حسب مشکلات شغلی طراحی شده است و باید به بهبود عمل منتهی شوند که این انتقال اغلب رخ نمی‌دهد و نتایج تحقیقات کمتر در مسیر آگاه‌سازی معلمان و تأثیرگذاری بر عمل آنان هدایت می‌شود.

در زیر مجموعه‌ای از انتقادات ارائه شده توسط دست اندرکاران امور پژوهشی در آموزش و پرورش (همچون هیلچ، ۱۹۹۸، داری، ۱۹۹۸، لومکس، ادواردز و اتکینسن، ۱۹۹۹) که موجب توجه و تأکید بیشتر بر برنامه‌های معلم پژوهنده به عنوان راهکاری اثربخش در بهبود وضع مدرسه و افزایش مهارت‌های شغلی معلمان گردیده است ذکر می‌گردد.

- بین تلاش‌های پژوهشگران و نیازهای شغلی معلمان تفاوت زیادی وجود دارد.

- پژوهش‌های آموزشی مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و اقداماتی است که درباره‌ی معلمان و نه به دست آنان انجام می‌شود.

- یافته‌های پژوهشی اغلب در اختیار معلمان قرار نمی‌گیرد.

- شیوه نگارش مقالات پژوهشی به گونه‌ای است که قابل استفاده معلمان نیست و بسیار غیر قابل درک است (رز، ۲۰۰۲، ص ۴۹).

«هالسال» برنامه معلم پژوهنده را راهبردی مؤثر جهت بهبود وضع مدرسه، گروه‌های آموزشی و کلاس‌های درس دانسته است (۱۹۹۸، ص ۱۲۰).

امروزه اقدام پژوهی در برنامه‌های پیش از خدمت و ضمن خدمت آموزش حرفه‌ای معلمان کاربردهای وسیعی داشته و بدون توجه به زمینه یا رشته تخصصی ابعاد و دامنه وسیعی از فعالیت‌ها را جهت رشد خودآگاهی‌های فردی و حرفه‌ای ارائه می‌نماید و به عنوان شکلی از عمل است که تئوری‌ها را به شیوه نقادانه و در پرتو عمل مورد تجدیدنظر قرار می‌دهند تا در نهایت عملی آگاهانه و متعهد و اخلاقی ایجاد نماید.

«کاستلو» برنامه «معلم پژوهنده» را به عنوان عامل مؤثری در بهبود و افزایش مهارت‌های شغلی آموزگاران مورد ارزیابی قرار داده و به این نتیجه دست یافته است که فعالیت معلمان در افزایش دانش و مهارت و تجربه آنان تأثیر زیادی دارد و معلمان بر این باورند که شرکت در دوره‌های اقدام پژوهی موجب می‌گردد تا:

- به کار روزمره خود توجه بیشتری نمایند.

- فعالیت‌های‌شان را آگاهانه‌تر انجام دهند.

- به نتیجه عملکرد خود در فرآیند یاددهی - یادگیری بیشتر توجه کنند.

- نیازهای شاگردان را بهتر بشناسند.

- بیش از پیش به عملکرد خود اطمینان داشته باشند.

- فرصت مطالعه همزمان با کار برایشان فراهم شود.

- نیاز به جستجوی مفاهیم تازه را بیشتر حس کنند.

- از آموخته‌های خود در سایر کلاس‌ها استفاده کنند.

- مهارت‌های شغلی آن‌ها افزایش یافته و در کلاس آن‌ها را به کار گیرند.

- فرصتی برای اجرای نتایج پژوهشی و بهبود شیوه‌های یاددهی - یادگیری ایجاد شود.

- مهارت‌ها و راهبردهای کاری افزایش یابد.

- توانایی‌های خود و دیگر اعضای گروه افزایش یابد (کاستلو، ۲۰۰۶، ص ۴۱).

«سادرلاند» به مطالعه ادراک معلمان از پژوهش در ایلینویز پرداخت و به این نتیجه دست یافت که اکثر معلمان معتقدند که تحقیق و پژوهش در بهبود حرفه‌ای و ایجاد خلاقیت و تغییر دیدگاه‌های آن‌ها مؤثر بوده است (خواجه بهرامی، ۸۳، ص ۷۷).

مطالعه انجام شده در خصوص گرایش معلمان به انجام پژوهش در حین کار و عمل آموزشی و پیامدهای دوره‌های «معلم پژوهنده» بر عملکرد آموزشی آنان گواه این مدعا است. همچنانکه نتایج مطالعات خواجه بهرامی نشان می‌دهد که بین آگاهی معلمان از روش تحقیق، اثرگذاری فعالیت‌های پژوهشی در ارزشیابی سالانه، استفاده از نتیجه پژوهش در عمل و تشویق مادی و غیرمادی بر گرایش معلمان به فعالیت‌های پژوهشی تأثیر دارد (خواجه بهرامی، ۸۳، ص ۷۸).

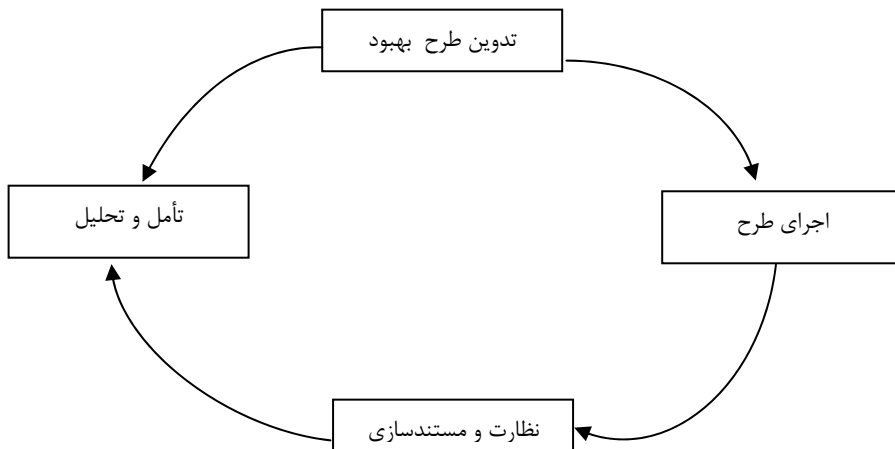
عموزاده به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر گسترش طرح معلم پژوهنده در بین معلمان ابتدایی شهر تهران، عوامل سازمانی، مالی، آموزشی و فرهنگی - اجتماعی را از جمله مهم‌ترین عوامل بر شمرده است (عموزاده، ۱۳۸۴).

بررسی ادبیات و منابع مربوط به اقدام پژوهی نشان دهنده چندین ویژگی اساسی مشترک در مبانی نظری و مفاهیم بنیادین اقدام پژوهی است. در واقع اقدام پژوهی یک روش علمی و تحقیقاتی با ویژگی‌های زیر است (فولان، ۲۰۰۰):

- کوچک مقیاس
- وابسته به زمینه
- بومی و محلی شده
- کاربردی و عمل‌گرا
- مشارکت و همکاری

بررسی تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی...

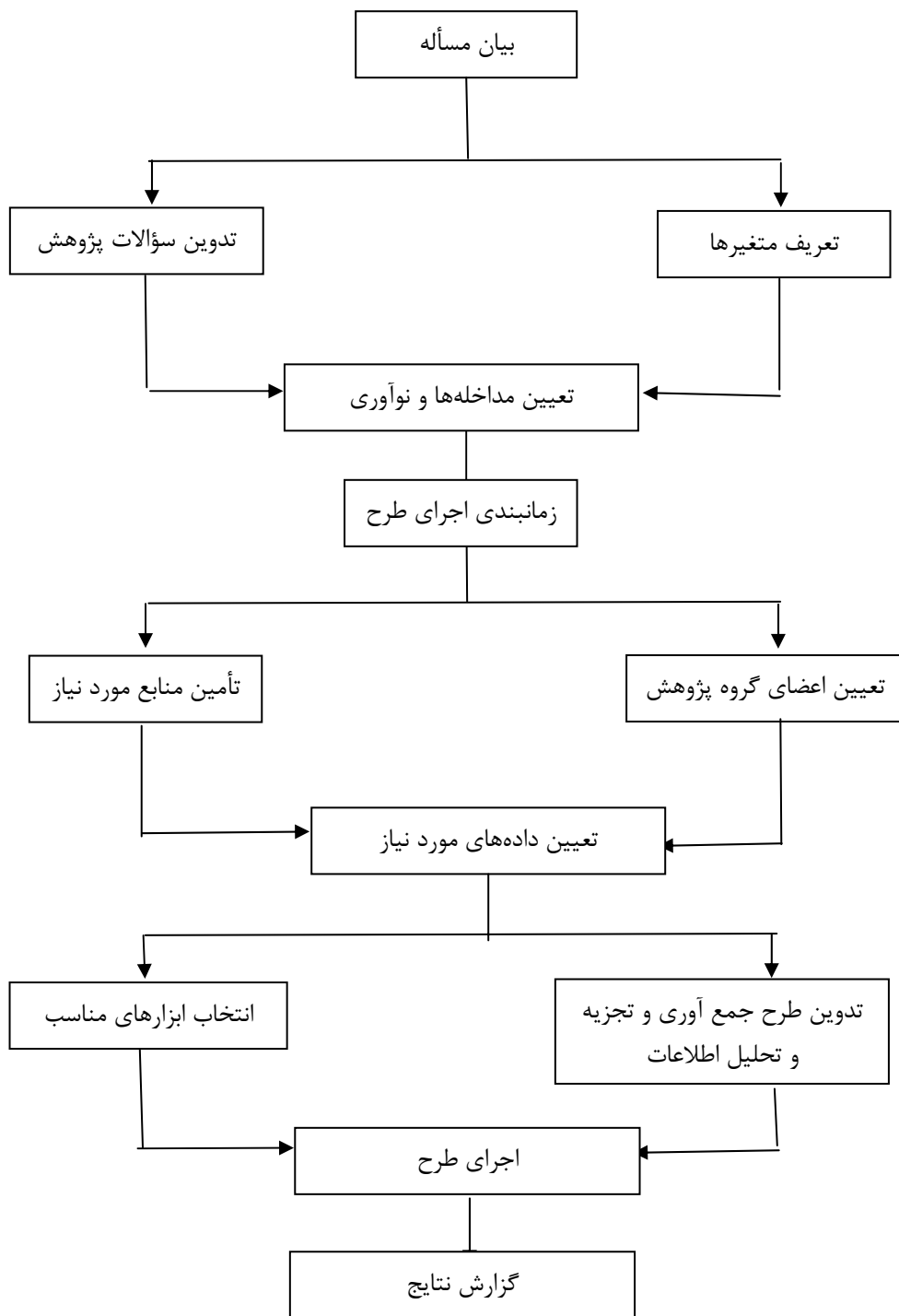
از نظر کمیس و مک تاگرت^۲ اقدام پژوهی دارای چهار مؤلفه اصلی می‌باشد که به شکل زیر قابل ترسیم است:



(کمیسی و مک تاگرت، ۱۹۹۸)

علاوه بر این میلز^۳ چارچوب زیر را برای اقدام پژوهی طراحی و پیشنهاد نموده است:

-
1. Kemis & McTaggart
 2. Mills



بررسی تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی...

در مجموع نتایج تحقیقات و پژوهش‌های داخلی و خارجی نشانگر آن است که اقدام پژوهی به عنوان یک وسیله مؤثر در بهبود آموزش و تدریس جایگاه خود را به سرعت در نظام‌های آموزشی اغلب کشورها باز یافته است. به ویژه از زمانی که نیازها و مسائل حرفه‌ای معلمان با روش‌های سنتی پژوهش قابل حل و فصل نبوده و ضرورت فعال بودن معلمان در تولید یافته‌های پژوهشی و راهکارهای عملی و دانش بومی مورد نیاز به صراحت درک شده است. همچنین این نتایج نشان می‌دهند که در مجموع معلمان دارای انگیزه بالایی برای مشارکت در دوره‌های اقدام پژوهی بوده و معتقدند این دوره‌ها تأثیر به‌سزایی در ارتقاء دانش و مهارت‌های شغلی آنان دارد.

اهداف تحقیق

هدف کلی: شناسایی میزان تأثیر دوره‌های آموزش «اقدام پژوهی» بر مهارت‌های آموزشی و پرورشی معلمان شهر تهران

اهداف جزئی:

- تعیین میزان تأثیر شرکت در دوره‌های «اقدام پژوهی» بر مهارت‌های آموزشی معلمان
- تعیین میزان تأثیر شرکت در دوره‌های «اقدام پژوهی» بر مهارت‌های پرورشی معلمان

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی موجب افزایش مهارت‌های آموزشی معلمان شده است.
- ۲- شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی موجب افزایش مهارت‌های پرورشی معلمان شده است.
- ۳- بین نظرات معلمان درباره تأثیر دوره آموزشی بر افزایش مهارت‌های آموزشی به تفکیک متغیرهای تعدیل‌کننده (دوره تحصیلی، سابقه کار، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی) تفاوت معنادار وجود دارد.
- ۴- بین نظرات معلمان درباره تأثیر دوره آموزشی بر افزایش مهارت‌های پرورشی به تفکیک متغیرهای تعدیل‌کننده (دوره تحصیلی، سابقه کار، میزان تحصیلات و رشته تحصیلی) تفاوت معنادار وجود دارد.

روش تحقیق

از آنجا که تحقیق حاضر قصد دارد نظرات معلمان شرکت کننده در دوره آموزشی «اقدام پژوهی» نسبت به تأثیر دوره در افزایش مهارت‌های آموزشی و پرورشی را بدون دخل و تصرف در متغیرهای تحقیق مورد بررسی قرار دهد، لذا پژوهش حاضر از نوع توصیفی است. همچنین با توجه به اینکه ضمن بررسی ملاک‌ها و واقعیت‌های اجرایی و سازمانی، راهکارهای عملی جهت بهبود روند برنامه‌ریزی و اجرای دوره مذکور پیشنهاد نماید، از این رو می‌توان این مطالعه را از نوع «تحقیقات کاربردی» نیز برشمرد.

نمونه‌های تحقیق

با توجه به اینکه این تحقیق قصد بررسی اثرات شرکت در دوره آموزشی «اقدام پژوهی» بر افزایش مهارت‌های آموزشی و پرورشی معلمان منطقه یک شهر تهران را داشته است لذا از بین ۸۵۰ نفر از دبیرانی که در فاصله سال‌های ۸۶-۸۳ (چهار سال) در دوره‌های مذکور شرکت کرده‌اند، ۲۶۰ نفر به روش «اتفاقی» انتخاب شدند. پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و جداسازی پرسشنامه‌های ناقص نهایتاً ۲۲۴ پرسشنامه کامل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش انتخاب نمونه‌ها به این ترتیب بوده است که دانشجویان کارورزی تمرین معلمی ضمن مراجعه به مدارس منطقه یک شهر تهران پرسشنامه تحقیق را به طور حضوری به آن دسته از معلمان که در فاصله سال‌های ۸۶-۸۳ در دوره‌های اقدام پژوهی شرکت کرده بودند تحویل و پس از تکمیل جمع‌آوری نمودند.

روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات

داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز این طرح با استفاده از دو روش کتابخانه‌ای و پیمایشی تهیه و جمع‌آوری شده است. از روش کتابخانه‌ای در جمع‌آوری اطلاعات نظری و پژوهشی مربوط به موضوع و از روش پیمایشی برای بررسی نظرات و دیدگاه‌های نمونه‌های تحقیق استفاده شده است.

وسیله جمع‌آوری اطلاعات شامل یک پرسشنامه محقق ساخته با مجموعه‌ای از سئوالات مربوط به دو متغیر اصلی «مهارت‌های آموزشی» و «مهارت‌های پژوهشی» و ده دسته متغیر فرعی است که با استفاده از مقیاس «لیکرت» دارای پنج گزینه «کاملاً موافقم» تا «کاملاً مخالفم» بوده است. پایایی ابزار پژوهش با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی و مقدار آن برابر با ۰/۸۷ به دست آمده است.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

داده‌ها و اطلاعات جمع آوری شده این پژوهش با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی شامل محاسبه میانگین، انحراف معیار، محاسبه درصدها و نسبت‌ها و آمار استنباطی شامل آزمون t تک گروهی و تحلیل واریانس (ANOVA) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. همچنین برای درک دقیق تر روابط بین متغیرها از آزمون تعقیبی «شفه» استفاده شده است.

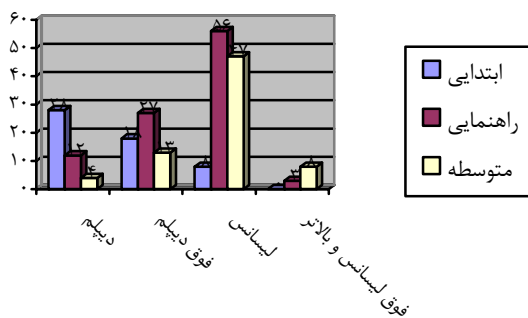
یافته‌های پژوهش

الف) اطلاعات جمعیت شناختی نمونه‌های تحقیق

نمونه‌های این پژوهش شامل معلمان آموزش و پرورش منطقه یک شهر تهران است که در فاصله سال‌های ۸۶-۱۳۸۳ در دوره آموزشی اقدام پژوهی شرکت نموده‌اند. ویژگی‌های فردی معلمان در جداول زیر ارائه شده است.

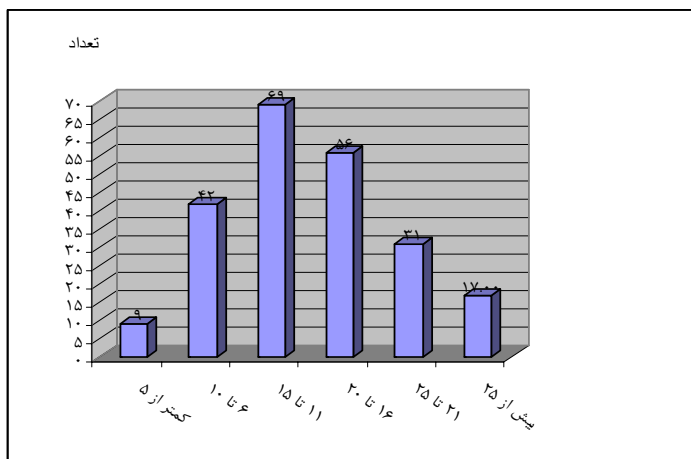
جدول ۲. توزیع نمونه‌های تحقیق به تفکیک میزان تحصیلات و دوره تحصیلی

جمع		فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	میزان تحصیلات	
درصد	تعداد					دوره تحصیلی	
۲۴	۵۴	-	۸	۱۸	۲۸	ابتدایی	
۴۴	۹۸	۳	۵۶	۲۷	۱۲	راهنمایی	
۳۲	۷۲	۸	۴۷	۱۳	۴	متوسطه	
۱۰۰	۲۲۴	۱۱	۱۱۱	۵۸	۴۴	تعداد	
		۵	۴۹/۵	۲۶	۱۹/۵	درصد	



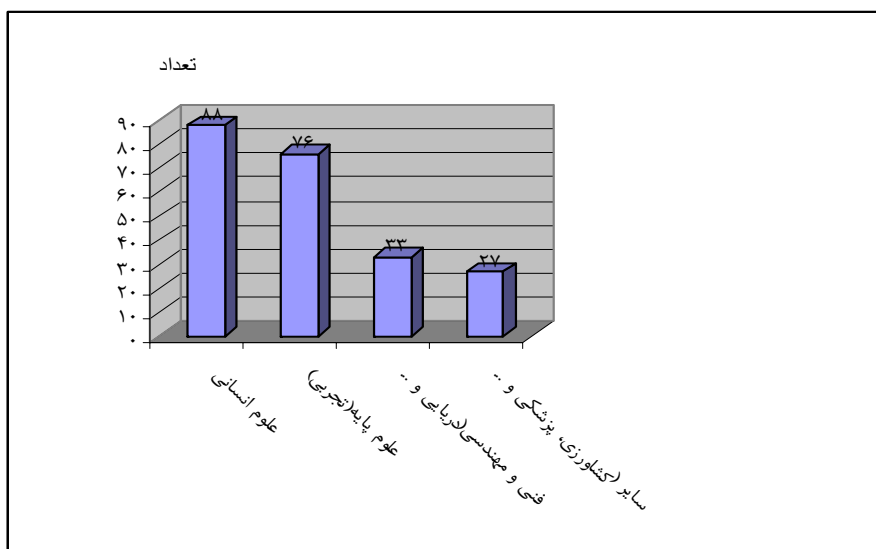
جدول و نمودار ۳. توزیع نمونه‌های تحقیق به تفکیک سابقه کار

سابقه کار (به سال)	تعداد	درصد
کمتر از ۵	۹	۴
۱۰ تا ۱۱	۴۲	۱۸/۵
۱۶ تا ۲۰	۶۹	۳۱
۲۰ تا ۲۱	۵۶	۲۵
۲۵ تا ۳۱	۳۱	۱۴
بیش از ۲۵	۱۷	۷/۵
جمع	۲۲۴	۱۰۰



جدول و نمودار ۴. توزیع نمونه‌های تحقیق به تفکیک رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	تعداد	درصد
علوم انسانی	۸۸	۷۱
علوم پایه (تجربی)	۷۶	۱۹
فنی و مهندسی (دریایی و ...)	۳۳	۸
سایر (کشاورزی، پزشکی و ...)	۲۷	۲
جمع	۲۲۴	۱۰۰



ب) آزمون فرضیه‌های پژوهش

همچنان که ذکر شد در این پژوهش دو فرضیه اصلی در رابطه با افزایش مهارت‌های «آموزشی» و «پرورشی» معلمان شرکت کننده در دوره‌های آموزشی اقدام پژوهی مطرح شده است. در این بخش پاسخ هر یک از فرضیات با استفاده از داده‌ها و اطلاعات جمع آوری شده ارائه می‌گردد. میانگین فرضی در کلیه محاسبات ۷۰ (۳/۵ در مقیاس لیکرت) در نظر گرفته شده است.

فرضیه اول: شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی موجب افزایش مهارت‌های آموزشی معلمان شده است.

برای آزمون این فرضیه متغیر «مهارت‌های آموزشی معلمان» بر اساس پنج متغیر فرعی شامل «بکارگیری شیوه‌های متنوع تدریس»، «استفاده بیشتر از وسایل کمک آموزشی»، «استفاده مؤثر از فرصت‌های متنوع یادگیری»، «تشخیص و حل مسائل یادگیری دانش آموزان» و «بکارگیری شیوه‌های متنوع و متناسب ارزشیابی» مورد بررسی قرار گرفته است. جدول زیر نتایج داده‌های جمع آوری شده در مورد میزان تأثیر شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی بر هر یک از متغیرهای فرعی مذکور را نشان می‌دهد.

جدول ۵. خلاصه محاسبات آزمون t یک گروهی تأثیر شرکت در دوره بر مهارت‌های آموزشی معلمان

P	T	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	متغیرهای فرعی
۰/۰۰۰۱	۱۸/۵۶	۱۵	۱۲/۱	۸۵	۱- بکارگیری شیوه‌های متنوع تدریس
۰/۰۰۰۱	۸/۷۴	۸	۱۳/۷	۷۸	۲- استفاده بیشتر از وسایل کمک آموزشی
۰/۰۰۰۱	۲۰/۹۸	۱۱	۷/۸۵	۸۱	۳- استفاده مؤثر از فرصت‌های متنوع یادگیری
۰/۰۰۰۱	۲۱/۹۶	۲۲	۱۵	۹۲	۴- تشخیص و حل مسائل یادگیری
۰/۰۰۰۱	۴۸/۴۷	۱۷	۵/۲۵	۸۷	۵- بکارگیری شیوه‌های متنوع ارزشیابی
۰/۰۰۰۱	۱۸/۷۶	۱۴/۶	۱۱/۶۵	۸۴/۶	میانگین متغیرها

همچنان که مشاهده می‌شود شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی بر متغیر «تشخیص و حل مسائل یادگیری» دارای بیشترین تأثیر با میانگین ۹۲ و بعد از آن به ترتیب «بکارگیری شیوه‌های متنوع ارزشیابی» و «تدریس» دارای رتبه‌های دوم و سوم هستند و کمترین میزان تأثیر دوره مذکور بر استفاده از وسایل کمک آموزشی در محیط کلاس (با میانگین ۷۸) بوده است. میانگین کلی مهارت‌های آموزشی نیز ۸۴/۶ به دست آمده است.

همچنین مشاهده می‌شود که اختلاف میانگین کلیه مولفه‌های مربوط به «مهارت‌های آموزشی» معلمان، با میانگین فرضی با اطمینان ۹۹ درصد معنی دار بوده است. به عبارت دیگر شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی موجب افزایش مهارت آموزشی معلمان شده است.

فرضیه دوم: شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی موجب افزایش مهارت‌های پرورشی معلمان شده است.

بررسی تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی...

در این فرضیه میزان تأثیر دوره اقدام پژوهی بر «مهارت‌های پرورشی» معلمان به وسیله پنج متغیر فرعی «شناخت و درک مسائل تربیتی و اخلاقی دانش آموزان»، «حل و فصل مسائل تربیتی و اخلاقی دانش آموزان»، «توانایی اداره و مدیریت کارآمد کلاس درس»، «مهارت برقراری ارتباط و تعامل با دانش آموزان» و «افزایش شناخت و حل تعارضات بین فردی و گروهی در کلاس» مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول زیر نتایج داده‌های جمع آوری شده در مورد میزان تأثیر شرکت در دوره اقدام پژوهی بر افزایش مهارت‌های پرورشی معلمان را نشان می‌دهد.

جدول ۶. خلاصه محاسبات آزمون t تک گروهی تأثیر شرکت در دوره بر مهارت‌های پرورشی معلمان

P	T	اختلاف میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	متغیرهای فرعی
۰/۰۰۰۱	۲۶/۹۴	۱۸	۱۰	۸۸	۱- شناخت و درک مسائل تربیتی و اخلاقی
۰/۰۰۰۱	۱۱/۲۵	۱۰	۱۳	۸۰	۲- حل و فصل مسائل تربیتی و اخلاقی
۰/۰۰۰۱	۲۶/۲۴	۲۰	۱۱/۴	۹۰	۳- توانایی اداره و مدیریت کارآمد کلاس
۰/۰۰۰۱	۳۸/۰۳	۱۷	۶/۷	۸۷	۴- مهارت ارتباط و تعامل با فراگیران
۰/۰۰۰۱	۲۱/۸۹	۱۲	۸/۲	۸۲	۵- شناخت و حل تعارضات بین فردی و گروهی
۰/۰۰۰۱	۱۷/۳۰	۱۵/۴	۱۲/۳۵	۸۵/۴	میانگین متغیرها

اعداد ارائه شده در جدول نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر دوره اقدام پژوهی در ایجاد مهارت‌های پرورشی معلمان مربوط به متغیر فرعی سوم یعنی «توانایی اداره و مدیریت کارآمد کلاس» با میانگین ۹۰ بوده است. سایر متغیرهای مربوط به این فرضیه نیز با امتیاز نزدیک به یکدیگر به ترتیب شامل شناخت و درک مسائل تربیتی و اخلاقی، مهارت ارتباط و تعامل با فراگیران، شناخت و حل تعارضات بین فردی و گروهی و در نهایت مسائل تربیتی و اخلاقی می‌باشد. در مجموع میانگین کلیه متغیرهای مربوط به این فرضیه با امتیاز ۸۵/۴ به دست آمده است. توجه به مقدار شاخص t و سطح معنی داری متغیرها نشان می‌دهد که کلیه مؤلفه‌های «مهارت‌های پرورشی» با اطمینان ۹۹ درصد قابل تأیید می‌باشند.

فرضیه سوم: بین نظرات معلمان درباره تأثیر دوره بر افزایش مهارت‌های آموزشی به تفکیک متغیرهای دوره تحصیلی، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی و سابقه کار تفاوت وجود دارد.

برای آزمون فرضیه فوق از تحلیل واریانس استفاده شده است. برای این منظور میانگین تأثیر پاسخ نمونه‌ها نسبت به تأثیر شرکت در دوره اقدام پژوهی بر افزایش مهارت‌های آموزشی محاسبه و سپس اختلاف میانگین‌ها به تفکیک چهار متغیر تعدیل کننده شامل: دوره تحصیلی، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی و سابقه کار محاسبه شده است. جدول ۷ خلاصه محاسبات را نشان می‌دهد.

جدول ۷. نتایج آزمون تحلیل واریانس تأثیر شرکت در دوره بر افزایش مهارت آموزشی به تفکیک

متغیرهای تعدیل کننده

Sig	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منبع تغییرات	متغیرها
۰/۳۵۴	۲/۴۸	۷۱/۱۲۵	۲	۱۴۲/۲۵	بین گروهی	دوره تحصیلی
		۲۸/۷۱	۲۲۱	۶۳۴۴/۲۹	درون گروهی	
		-	۲۲۳	۶۸۸۶/۵۴	جمع	
۰/۸۳۶	۱/۷۱	۵۶/۵۴	۴	۲۲۶/۱۵	بین گروهی	میزان تحصیلات
		۳۳/۱۴	۲۱۹	۷۲۵۸/۶۶	درون گروهی	
		-	۲۲۳	۷۴۸۴/۸۱	جمع	
۰/۰۳۷۹	۳/۲۴	۷۸/۴۴	۳	۲۳۵/۳۲	بین گروهی	رشته تحصیلی
		۲۴/۱۹	۲۲۰	۵۳۲۱/۵۵	درون گروهی	
		-	۲۲۳	۵۵۵۶/۸۷	جمع	
۰/۰۰۷	۴/۳۹	۹۸/۶۶	۵	۴۹۳/۳۲	بین گروهی	سابقه کار
		۲۲/۴۳	۲۱۸	۴۸۹۰/۶۳	درون گروهی	
		-	۲۲۳	۵۳۸۳/۹۵	جمع	

ارقام جدول فوق نشان می‌دهد که بین نظرات معلمان در خصوص تأثیر شرکت در دوره آموزشی اقدام پژوهی که موجب افزایش مهارت‌های آموزشی آنان شده است به تفکیک دو متغیر تعدیل کننده دوره تحصیلی و میزان تحصیلات معلمان تفاوت معنی داری وجود ندارد. به عبارت دیگر معلمان هر سه دوره تحصیلی و با سطوح متفاوت تحصیلات اثرات آموزشی دوره را به یک اندازه دانسته‌اند.

نظرات معلمان در ارتباط با تأثیر دوره بر افزایش مهارت‌های آموزشی و متغیرهای تعدیل کننده رشته تحصیلی و سابقه کار تفاوت معنی دار مشاهده می‌شود.

به منظور مشخص نمودن تأثیر رشته‌های مختلف تحصیلی با یکدیگر از آزمون تعقیبی «شفه» استفاده شد که به مقایسه میانگین دو به دو گروه‌ها با یکدیگر پرداخت و نتایج به دست

بررسی تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی...

آمده از این محاسبات نشان می‌دهد که تأثیر آموزش دوره اقدام پژوهی بین میانگین پاسخ نمونه‌ها با رشته تحصیلی «علوم انسانی» و «علوم پایه»، تفاوت معنی‌دار وجود دارد و معلمانی که در رشته‌های علوم پایه (فیزیک، شیمی، ریاضی، زمین‌شناسی، زیست‌شناسی و ...) تحصیل کرده‌اند اثرات آموزشی این دوره را بیشتر از معلمان رشته علوم انسانی (ادبیات فارسی، زبان انگلیسی، عربی، معارف اسلامی و ...) ارزیابی نموده‌اند.

همچنین در مقایسه میانگین نظرات معلمان با سابقه کاری متفاوت این نتیجه حاصل شد که معلمان با سابقه کار بین ۱۰ تا ۱۵ سال و ۱۶ تا ۲۰ سال نسبت به گروه‌های کمتر از ۱۰ سال و بیش از ۲۰ سال اثرات این دوره را بیش از سایر گروه‌ها مفید ارزیابی کرده‌اند.

فرضیه چهارم: بین نظرات معلمان درباره تأثیر دوره بر افزایش مهارت‌های پرورشی به تفکیک متغیرهای دوره تحصیلی، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی و سابقه کار تفاوت وجود دارد.

به منظور تحلیل واریانس جهت آزمون فرضیه مذکور ابتدا میانگین تأثیر شرکت در دوره اقدام پژوهی بر افزایش مهارت‌های پرورشی محاسبه و در مرحله بعد اختلاف میانگین‌ها به تفکیک چهار متغیر تعدیل‌کننده دوره تحصیلی، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی و سابقه کار معلمان محاسبه گردید. جدول ۸ خلاصه محاسبات مذکور را نشان می‌دهد.

اطلاعات به دست آمده از جدول زیر نشان می‌دهد که بین نظرات معلمان درباره تأثیر شرکت در دوره بر افزایش مهارت‌های پرورشی معلمان به تفکیک متغیرهای تعدیل‌کننده دوره تحصیلی، میزان تحصیلات و رشته تحصیلی، تفاوت معنی‌دار مشاهده نمی‌شود. میانگین نظرات معلمان نسبت به تأثیر دوره بر افزایش مهارت‌های پرورشی تنها در متغیر سابقه خدمت تفاوت معنی‌دار را نشان می‌دهد. پس از محاسبه میزان تفاوت بین نظرات معلمان با سابقه کار مختلف از آزمون شفه استفاده و تفاوت معنی‌دار بین سابقه کاری ۱۰ تا ۱۵ سال و ۱۶ تا ۲۰ سال با گروه معلمان با سابقه کاری کمتر از ۵ سال مشاهده شد. لذا می‌توان چنین استنباط نمود که معلمان شرکت‌کننده در دوره اقدام پژوهی با سابقه کاری ۱۰ تا ۲۰ سال اثرات پرورشی دوره را مفیدتر و مؤثرتر از معلمان با سابقه کاری کمتر از ۵ سال ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۸. نتایج آزمون تحلیل واریانس افزایش مهارت پرورشی با متغیرهای تعدیل کننده

متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	Sig
دوره تحصیلی	بین گروهی	۱۷۵/۸۸	۲	۸۷/۹۴	۲/۱۹	۰/۵۲۲
	درون گروهی	۸۸۶۵/۴۲	۲۲۱	۴۰/۱۱		
	جمع	۹۰۴۱/۳	۲۲۳	-		
میزان تحصیلات	بین گروهی	۱۷۷/۵۳	۴	۴۴/۳۸	۱/۴۸	۰/۷۱۷
	درون گروهی	۶۵۳۲/۲	۲۱۹	۲۹/۸۳		
	جمع	۶۷۰۹/۷۳	۲۲۳	-		
رشته تحصیلی	بین گروهی	۱۱۵/۲۵	۳	۳۸/۴۱	۱/۵۷	۰/۶۶۵
	درون گروهی	۵۴۲۳/۳۲	۲۲۰	۲۴/۶۵		
	جمع	۵۵۳۸/۵۷	۲۲۳	-		
سابقه کار	بین گروهی	۵۳۵/۲۱	۵	۱۰۷/۰۴	۵/۳۱	۰/۰۰۰۱
	درون گروهی	۴۳۹۵/۶۵	۲۱۸	۲۰/۱۶		
	جمع	۴۹۳۰/۸۶	۲۲۳	-		

نتیجه گیری

مهمترین یافته‌های این تحقیق و نتایج حاصل از آن‌ها را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

- شرکت در دوره آموزشی «اقدام پژوهی» نه تنها به عنوان یک ضرورت حرفه‌ای از سوی معلمان شرکت کننده در این دوره‌ها مطرح شده بلکه آن را عاملی مهم در رشد و بالندگی حرفه‌ای دانسته‌اند. از اینرو لازم است امکانات و فرصت لازم برای شرکت تمام معلمان در دوره‌های «اقدام پژوهی» را فراهم نمود. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اثربخشی این دوره‌ها به ترتیب در دوره‌های تحصیلی ابتدایی و راهنمایی بیشتر از دوره متوسطه بوده است. به عبارت دیگر شرکت در دوره‌های آموزش ضمن خدمت به عنوان یک ساز و کار تشویقی باید آزادانه و توأم با انگیزه درونی معلم باشد. نتایج مطالعات زیر نیز بیانگر ضرورت اجتناب ناپذیر برنامه ریزی و اجرای اثربخش و مستمر دوره‌های اقدام پژوهی برای معلمان و دبیران بوده است (رز، ۲۰۰۲).

همچنین دست یابی به اهداف دوره‌های مذکور از طریق ارتقاء کیفیت برگزاری دوره‌ها میسر خواهد شد. از اینرو دعوت از اساتید واجد صلاحیت و خیره، امکانات فیزیکی، سخت افزاری و نرم افزاری مناسب، دسترسی به منابع اطلاعاتی غنی، وجود راهنمایان و حامیان سازمانی نیز مؤثر خواهد بود.

بررسی تأثیر شرکت در دوره‌های آموزش اقدام پژوهی...

دوره‌های اقدام پژوهی در سه مقوله مجزا موجب ارتقاء مهارت‌های فردی، گروهی و حرفه‌ای معلم می‌گردد. به این نحو که معلمان معتقدند پس از شرکت در این دوره عملکردهای خود را آگاهانه‌تر انجام می‌دهند. نسبت به خود اعتماد به نفس و اطمینان بیشتری پیدا کرده‌اند. مهارت‌های آموخته شده را به کار می‌گیرند و قابلیت انجام فعالیت‌های پژوهشی و مطالعاتی مستقل را به دست آورده‌اند. همچنین در زمینه مهارت‌های گروهی به پیشنهادات و نظرات دیگر همکاران با دقت و تأمل بیشتری توجه می‌نمایند، در موضوعات مشترک با همکاران مشارکت فعال دارند، به عقاید دیگران احترام می‌گذارند و ...

در زمینه تأثیر شرکت در دوره اقدام پژوهی بر رشد حرفه‌ای معلمان نیز نتایج و یافته‌های پژوهش‌های قبلی نشان می‌دهند که دوره‌های مذکور اثرات مهمی بر مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دارند (هالسال، ۱۹۸۹؛ کاستلو، ۲۰۰۶؛ عموزاده، ۱۳۸۴). در این پژوهش نیز اثرات حرفه‌ای را در دو مقوله «مهارت‌های آموزشی» و «مهارت‌های پرورشی» مورد مطالعه قرار داده و نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که:

- دوره اقدام پژوهی در زمینه «مهارت‌های آموزشی» (با میانگین ۸۴/۶) در ایجاد و یا افزایش مهارت‌هایی نظیر تنوع در بکارگیری روش‌های تدریس، استفاده از وسایل کمک آموزشی، تعیین فرصت‌های متنوع یادگیری، تشخیص به موقع و حل مسائل یادگیری و در نهایت بکارگیری شیوه‌های متنوع ارزشیابی نقش مؤثری داشته است. معلمان شرکت کننده بیشترین تأثیر را در زمینه ارتقاء توانایی تشخیص و حل مسائل یادگیری دانش آموزان ذکر کرده‌اند (با میانگین ۹۲).

- در بررسی تأثیر دوره اقدام پژوهی بر «مهارت‌های پرورشی» (میانگین ۸۵/۴) نیز تأثیر دوره بسیار مؤثر و کارآمد بوده است به نحوی که در کلیه متغیرهای فرعی مربوط به این مهارت شامل شناخت و درک مسائل تربیتی و اخلاقی دانش آموزان و توانایی حل و فصل آن، توانایی مدیریت کارآمد کلاس درس، مهارت برقراری ارتباط با فراگیران و در نهایت شناخت و حل تعارضات بین فردی و گروهی دانش آموزان در کلاس و مدرسه تأثیر قابل توجهی داشته است. این یافته با نتایج تحقیق اوهر (۱۹۸۹) همسو است.

مقایسه میانگین‌های حاصل از مجموع مؤلفه‌های هر دو مهارت نشان می‌دهد که اثرات دوره بر ایجاد و افزایش «مهارت‌های پرورشی» بیشتر از «مهارت‌های آموزشی» بوده است.

با توجه به اینکه بسیاری از مسائل نظام آموزش و پرورش کشور در مدارس و کلاس‌های درس حول مشکلات پرورشی و تربیتی فراگیران است و این مشکلات خود زمینه ساز مشکلات آموزشی نیز می‌باشند، لذا با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش می‌توان امید داشت که ایجاد و رشد آگاهی‌ها و مهارت‌های پژوهشی به ویژه توانایی «حل مسئله» در معلمان نه تنها موجب حل

بسیاری از تعارضات، نابسامانی‌ها و کاستی‌های آموزشی و پرورشی کلاس‌های درس است بلکه با استفاده از مهارت‌های فوق به طور غیر مستقیم دانش آموزان نیز از قابلیت‌های اولیه و ضروری برای حل و فصل مشکلات عاطفی، اجتماعی و تحصیلی برخوردار خواهند شد.

- نتایج به دست آمده از یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین اثرات آموزشی دوره بر گروه معلمانی است که در رشته‌های تحصیلی علوم پایه تحصیل می‌کنند. این تفاوت در مقایسه با معلمانی که در رشته تحصیلی علوم انسانی تحصیل کرده‌اند معنی دار است. همچنین اثرات دوره بر مهارت‌های آموزشی معلمان با سابقه کاری بین ده تا بیست سال در مقایسه با سایر گروه‌ها (کمتر از ده سال و بیشتر از بیست سال) تفاوت معنی داری را نشان می‌دهد.

- در خصوص تأثیر دوره اقدام پژوهی بر افزایش مهارت‌های پرورشی معلمان در متغیرهای تعدیل کننده دوره تحصیلی، میزان تحصیلات و رشته تحصیلی تفاوت معنی دار مشاهده نشده است و تنها معلمان با سابقه کاری بین ده تا بیست سال نسبت به معلمان کم سابقه (کمتر از ۵ سال) اثرات این دوره را بیشتر دانسته و با سایر گروه‌ها تفاوت معنی دار داشته‌اند.

با توجه به نتایج و یافته‌های فوق می‌توان به منظور افزایش دانش، بینش و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان در حوزه‌های آموزشی و پرورشی چند پیشنهاد کاربردی را مطرح نمود:

- از آنجا که معلمان شرکت کننده در دوره‌های اقدام پژوهشی تأثیر این دوره‌ها بر ارتقاء مهارت‌های آموزشی و پرورشی خود را قابل توجه اعلام نموده‌اند (به ترتیب با میانگین‌های ۸۴/۶ و ۸۵/۴)، لذا پیشنهاد می‌شود دوره‌های مذکور برای کلیه معلمان طراحی و شرکت در آن‌ها الزامی گردد.

- اقدام پژوهی به عنوان یک درس اصلی در دوره‌های تربیت معلم و تربیت دبیر با تأکید بر جنبه‌های عملی و کاربردی آن ارائه گردد.

- نتایج (جدول ۵) حاکی از آن است که تشخیص و حل مسائل یادگیری و بکارگیری شیوه‌های متنوع یادگیری از مهمترین آثار مثبت دوره‌های اقدام پژوهی بر بهبود مهارت‌های آموزشی بوده است. پیشنهاد می‌شود طی یک طرح پژوهشی تجربیات معلمان مستندسازی و به صورت کتاب یا جزوات آموزشی در اختیار سایر معلمان و دبیران قرار گیرد. بدیهی است این امر در رابطه با مستندسازی تجربیات معلمان در حوزه مهارت‌های پرورشی (جدول ۶) نیز قابل توصیه است.

- با توجه به وجود تفاوت معنی دار بین نظرات معلمان براساس سابقه کار (جدول ۷) می‌توان در برگزاری دوره‌های آموزشی اقدام پژوهی (و شاید در رابطه با سایر دوره‌های آموزشی دیگر نیز) شرکت کنندگان در دوره‌ها را براساس سابقه کار گروه‌بندی نمود.

منابع

- استرینگر، ارنست، تی. (۱۳۷۸). *تحقیق عملی راهنمای مجریان تغییر و تحول*. ترجمه سیدمحمد اعرابی و داود ایزدی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- استیگلر، جیمز و هیبرت، جیمز (۱۳۸۳). *شکاف آموزشی*. ترجمه محمدرضا سرکارآرانی و علیرضا مقدم، تهران: انتشارات مدرسه.
- پاتریک، جی. و کاستلو، ام. (۱۳۸۵). *اقدام پژوهی*. ترجمه محمدرضا شادرو، تهران: انتشارات آگاه.
- خواجه بهرامی، حسین (۱۳۸۳). شناخت عوامل مؤثر بر گرایش معلمان به فعالیتهای پژوهشی از دیدگاه معلمان ماهان کرمان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- عموزاده مهدی و رجبی، هادی (۱۳۸۴). شناسایی عوامل مؤثر بر گسترش طرح معلم پژوهنده در بین معلمان ابتدایی شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، شهید بهشتی.
- متین، نعمت ا... (۱۳۸۳). ضرورت‌ها و نیازهای برنامه معلم پژوهنده. دومین ویژه نامه معلم پژوهنده، شماره ۱۳، آذرماه.
- مردیت، گال و همکاران (۱۳۸۳). *روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان شناسی*. ترجمه محمدرضا نصر و همکاران.
- Calhoun, Emily (2003). *How to use action Research in the self Renewing School*. Association for Super Vision and curriculum Development.
- Costello, P. J. M. (2006). *Action Research in the classroom*. London: David Fulton Publishers.
- Fullan, M. (2000). Leadership for the twenty – first century: Breaking the bonds of dependency. In the Jossy- Bass (Eds.) *Reader on Educational Leadership*, San Francisco: Jossey –Bass.
- Grundy, S. & Kemmis. S. (1981). Educational action research in Australia: The state of the art (An Overview). Paper Presented at the annual meeting of the Australian Association for Research in Education, pp. 83-97.
- Halsall, R. (Eds.) (1998). *Teacher Research and School Improvement opening Doors from the Inside*. Buckingham: Open University Press.
- Hopkins, D. (2002). *A teachers Guide to classroom Research*. 3rd Ed, Buckingham: Open University press.
- Kemmis, S. & McTaggart, R. (1998). *The action research planner*. Geelong, Victoria, Australia: Deakin University Press.
- McNiff, J. & Whitehead. J. (2003). *Action Research: Principles and Practice*. 2nd Ed., Routledge Falmer.
- Mills, G. E. (2003). *Action research: A guide for teacher researcher*. Upper Saddle River, NJ.: Merrill/Prentice Hall.
- Ohear, A. (1989). Teachers can become qualified in practice. *The Guardian*, 24 January.
- Rose, R. (2002). Teaching as a research-based profession encouraging practitioner research in special education. *British Journal of Special Education*, 29.